

The Intersection of Fear and Hope: Channnging in the Lifestyles of Afghan Migrants in Iran

Hossein Mirzaei*

Abstract

Migration, as one of the most complex social phenomena, encompasses not only the physical displacement of individuals from one place to another, but also profound transformations in lifestyle, identity, and cultural taste. Afghan migrants in Iran, as one of the largest migrant groups in the region, have experienced unique forms of these transformations over the past few decades. This study, drawing on twenty years of field experience in the study of Afghan migrants and using an ethnographic approach, conducted field observations and in-depth interviews with eight Afghan families in Shahrak-e Qaem in Qom, a settlement with a significant population of Afghan migrants. These data were analyzed using thematic analysis to categorize the observed transformations into key domains such as changes in residential patterns, dietary habits and consumption patterns, shifts in family power structures, evolving roles of women and girls, childhood experiences, marriage patterns, education, and health practices. The findings of this research can open new pathways for policy-making in the field of migration ecology in Iran.

Keywords: Afghan migrants, Afghans, Iran, cultural changes, lifestyle, identity.

Introduction

Migration, as one of the most complex social phenomena, goes beyond mere physical displacement; it involves profound transformations in lifestyle, identity, and cultural taste. Afghan migrants in Iran, as one of the largest migrant groups in

* Assistant Professor of Department of Anthropology, Allameh Tabatabaie University, Tehran, Iran,
hossein.mirzaei@atu.ac.ir

Date received: 06/02/2025, Date of acceptance: 11/05/2025

the region and globally, have experienced unique socio-cultural changes over the past decades. Fleeing war, insecurity, and poverty, these migrants have encountered both challenges and opportunities in Iranian society that have significantly influenced their way of life. On one hand, life in Iran has provided Afghan migrants with better access to economic resources, education, and healthcare, substantially improving their quality of life. On the other hand, migration has placed them at the crossroads of fear and hope - fearing instability, discrimination, loss of cultural identity, and social exclusion, while hoping for integration, improved living conditions, and access to new opportunities. This study aims to investigate the socio-cultural and economic transformations among Afghan migrants in Iran, particularly within the intersection of difficult socioeconomic conditions. It seeks to answer: What changes have occurred in the lifestyles of Afghan migrants in Iran, and how have these changes affected their interactions with the host community? Afghan migrants constantly navigate between preserving their cultural heritage and adapting to Iranian norms. This duality creates a polarized environment where the desire to maintain traditions collides with the necessity to conform to new societal expectations. Such tensions are especially visible in areas like language, customs, family values, and gender roles. Discrimination and social exclusion further complicate this process, making integration into Iranian society challenging and reinforcing feelings of alienation and identity loss. These dynamics not only influence intra-family relationships but also shape the ways Afghan migrants interact with the host society. By analyzing ethnographic data and fieldwork conducted in Shahrak-e Qaem in Qom - a settlement with a high concentration of Afghan migrants- this study categorizes key lifestyle transformations under themes such as residential patterns, gender roles, marriage practices, education, and health behaviors. Understanding these experiences can inform more inclusive policies aimed at reducing inequalities and promoting social cohesion. Moreover, this research contributes to the limited academic literature on Afghan migrants in Iran and lays a foundation for future studies on migration, cultural adaptation, and identity negotiation in the broader Middle Eastern context.

Materials & metods

The data for this research were collected through an ethnographic approach, involving participant observation and in-depth interviews with eight Afghan migrant families in the research field, namely Shahrak-e Qaem in Qom. The author has regularly visited

this field since 2004 (1383 SH) and has built a research framework around the study of the lifestyle of Afghan migrants in this area. The findings presented in this article were specifically gathered during the year 2024 (1403 SH). Qaim

Town is located in the southeasternmost part of the city of Qom. It has hosted Afghan migrants for many years, to the extent that approximately half of the town's population consists of Afghan migrants, while the other half comprises Iranian migrants from other cities across Iran.

Discussion & result

The article "At the Crossroads of Fear and Hope: Transformation of the Lifestyle of Afghan Migrants in Iran" explores the deep and multidimensional changes in the lives of Afghan migrants residing in Iran, compared to their compatriots living in Afghanistan. These transformations (observable across various domains such as family power structures, women's roles, marriage patterns, children's status, and access to education and health services) reflect the influence of the social, cultural, and economic environment of the host society on the lives of migrants. In Iran, Afghan migrants generally experience relatively better living conditions due to improved access to educational and employment opportunities. This is especially evident among female and child migrants who benefit from higher-quality education, a safer environment, and increased social opportunities. However, these changes are accompanied by several challenges, including tensions between tradition and modernity, intergenerational conflicts, discrimination, and social marginalization. These issues indicate that although life in Iran has created new opportunities for improving the living conditions of migrants, structural and cultural barriers still exist, requiring attention and targeted interventions. Furthermore, comparing the situation of Afghan migrants in Iran with that of residents in Afghanistan reveals that insecurity, poverty, and sociopolitical restrictions continue to deeply affect the lives of many Afghans. While migrants in Iran have gained certain relative advantages, many of their compatriots in Afghanistan face severe deprivation in areas such as education, healthcare, and security. Ultimately, it can be concluded that the lives of Afghan migrants in Iran lie at the crossroads of fear and hope. On one hand, they have experienced positive lifestyle changes that contribute to their empowerment and improved living standards. On the other hand, the challenges they face demonstrate the need for more comprehensive policymaking and greater support from the host society and international institutions in order to

achieve a sustainable and equitable life. This article emphasizes the importance of recognizing the diverse experiences of migrants and striving to reduce inequalities and discrimination, so that migrants may not only gain access to better opportunities but also preserve their identity and dignity.

Conclusion

Afghan migrants in Iran live between fear and hope. Iran offers better education, work, health, and security, empowering women and children. But discrimination, legal and economic limits, social marginalization, and intergenerational conflict continue. In Afghanistan, many still face severe deprivation. Inclusive policies are needed to reduce inequality, ensure access to education and health, protect cultural rights, and promote social cohesion. Future research should address gender, generation, ethnicity, and legal status.

Bibliography

- AbbasiShavazi, M. J., Sadeghi, R., & Mohammadi, A. (2016). Staying or re-migrating: Afghan returnees from Iran to their homeland. *Iranian Journal of Sociological Association*, 11 (21), 9–40. [in Persian]
- Ahmad, A., Passage, J., & Hanson-DeFusco, J. (2025). Psychological health of Afghan refugees: A narrative review of key factors in pre-migration and post-migration. *International Journal of Intercultural Relations*, 105, 10-37.
- Bano, N., & Liu, Y. (2025). Cross cultural adaptation challenges: A study on Chinese expatriates in Muslim countries along Belt and road. *International Journal of Cross Cultural Management*.
- Beicharanloo, A., & Taheri, A. (2020). Afghan immigrants' reading of their representation in Iranian television. *Population Studies*, 6 (2), 121–145. [in Persian]
- Bittlingmayer, U. H., Harsch, S., & Sahrai, D. (2024). Health in Afghanistan. Some insights from socio-epidemiological research. *Frontiers in Public Health*, 12, 13-37.
- Dadras, O., Hazratzai, M., & Dadras, F. (2023). The association of child marriage with morbidities and mortality among children under 5 years in Afghanistan: findings from a national survey. *BMC public health*, 23(1), 32.
- Farooq, M., Ahmed, N., Tareen, W., & Khan, M. (2025). Exploring Public Views on the Taliban Ban on Women Education in Afghanistan. *Journal for Social Science Archives*, 3(1), 01-13.
- Fazeli, H., & Sharaf, M. R. (2022). Capacities of Afghan migrants in bridging Iran and Afghanistan. *Iranian Political Sociology Quarterly*, 5 (2), 73–97. [in Persian]
- Fidelia, V. N., Ramadhan, M. N. R., Calista, S. A., Priyanto, R. J. C. H., Tombokan, J. D. A., & Adrian, S. R. (2025). Afghanistan's Endeavors under the Taliban Regime as a Collapsed State

- to Achieve Sustainable Development Goal (SDG) No. 4: Quality Education by 2021-2024. *PROIROFONIC*, 1(1), 337-361.
- Firoozi, S. M., & ZareShahAbadi, A. (2024). Cultural factors related to Afghan migrants' attitudes toward Iranians. *Greater Khorasan Research Journal* (54), 91–109. [in Persian]
- Hamidi, M. D., Haenssger, M. J., & Greenwell, H. C. (2025). Exploring the determinants of household water treatment in Kabul: A COM-B model perspective in a low-income context. *World Development*, 188, 325-354.
- Hemmati, R., & KhanImani, A. (2023). A sociological analysis of quality of life of Afghan migrants in Isfahan. *Iranian Strategic Social Issues Research Journal*, 12 (2), 81–100. [in Persian]
- Iacoella, F., Dehingia, N., Almanzar, M., Huynh, U. K., & Bruckauf, Z. (2025). Healthcare access in humanitarian settings: Mobile services successes and limits in Afghanistan. *Social Science & Medicine*, 364, 245-274.
- Jobson, L., McAvoy, D., & Ahmadi, S. J. (2024). Psychological problems in the context of political violence in Afghan children. *Current psychiatry reports*, 26(5).
- Krakouer, J., Nakata, S., Beaufils, J., Hunter, S. A., Corrales, T., Morris, H., & Skouteris, H. (2023). Resistance to assimilation: Expanding understandings of First Nations cultural connection in child protection and out-of-home care. *Australian Social Work*, 76(3), 343-357.
- Mahendra, D. (2024). The Impact of Tourism on the Preservation and Transformation of Cultural Identity in Bali, Indonesia. *Studies in Social Science & Humanities*, 3(6), 34-41.
- Maqsoodi, M. (2022). Policy analysis of policies related to Afghan migrants in Iran. *Public Policy Quarterly*, 8 (2), 109–123. [in Persian]
- Miran, F. (2019). Child marriage in Kabul City, Afghanistan.
- Mirzaei, H. (2013). Ethnic-linguistic anthropology of Hazara migrants in Iran. *Iranian Anthropological Research*, 3 (2), 123–144. [in Persian]
- Mirzaei, H. (2014). Anthropological study of linguistic identity of Afghan migrants in Iran. *Iranian Social Studies Journal*, 8 (3), 109–128. [in Persian]
- Mirzaei, H. (2016). Acculturation strategies and mental health of Afghan migrants (An anthropological study). *Social Work Research Journal* (7), 191–242. [in Persian]
- Mirzaei, H. (2017). Educational adjustment of Afghan migrants in Iran. *Social Work Research Journal* (11), 43–84. [in Persian]
- Mirzaei, H. (2018). Medical anthropology: Prevention and traditional treatment among Afghan migrants. *Iranian Indigenous Knowledge* (10), 33–103. [in Persian]
- Mirzaei, H. (2022). Anthropological examination of everyday economic strategies of Afghan migrants. *Asian Culture and Art Studies*, 1 (1), 297–334. [in Persian]
- Mohammadi, A. Q., Neyazi, A., Habibi, D., Mehmood, Q., Neyazi, M., & Griffiths, M. D. (2024). Female education ban by the Taliban: a descriptive survey study on suicidal ideation, mental health, and health-related quality of life among girls in Afghanistan. *Journal of Public Health*, 46(3). 435-487.

- Nasiry, F. (2024). Exploring the Impact of lack of Wash facilities on Girls' Education and Health in Higher Secondary Schools in Afghanistan (Doctoral dissertation, AUW).
- Nasr-e Esfahani, A., & Hosseini, S. H. (2016). Investigating the impact of educational policies on Afghan nationals in Iran (Case study: Tehran city). *Cultural and Social Strategy Journal*, 5 (20), 55–83. [in Persian]
- Ng, K. U. (2022). Are Muslim immigrants assimilating? Cultural assimilation trajectories in immigrants' attitudes toward gender roles in Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48(15), 3641–3667.
- Qamar, M., Harris, M. A., & Tustin, J. L. (2022). The association between child marriage and domestic violence in Afghanistan. *Journal of interpersonal violence*, 37(5-6).
- Rahimi, B., & Karimi, S. (2007). Kabul apples are sweet: The life of Afghan children in Iran (M. Vahdati & S. Ashrafi, Trans.). Negah Afkar. (Original work published 2007) [in Persian]
- Sadeghi, R., & AbbasiShavazi, M. J. (2016). Returning home or staying? Afghan youth's decisions in Iran. *Population Studies*, 2 (1), 119–150. [in Persian]
- Saeedi, S. (2016). Representation of identity in dietary patterns: An ethnographic study of changes in dietary patterns among Afghan migrants due to migration experience to Iran. *Anthropology Letter*, 14 (24), 79–106. [in Persian]
- Saeedi, S. (2017). Ethnographic study of the phenomenon of early marriage among Afghan migrants (Hazaras) in Hamburg and Tehran. *Iranian Journal of Anthropological Research*, 7 (1), 73–93. [in Persian]
- Safi, M., Browne, E., Kamninga, T., & Khan, A. (2024). Changing social norms around age of marriage in Afghanistan.
- Shafiq, Y., Muhammad, A., Kumar, K., Wajid Ali, Z., Noor, S., Suhag, Z. H., ... & Valente, M. (2025). Toward Resilient Maternal, Neonatal and Child Health Care: A Qualitative Study Involving Afghan Refugee Women in Pakistan. *Health Services Insights*, 18. 456–475.
- Zandi Navagaran, L., Askari Nadoushan, A., Afrasiabi, H., Sadeghi, R., & AbbasiShavazi, M. J. (2023). Identity integration of Afghan migrants in Iran: A data-based study. *Social Welfare Quarterly*, 23 (89), 165–206. [in Persian]
- ZarifPourya, M. H., & Sadr Navabi, F. (2020). Changes in mourning rituals among Afghans in Mashhad over time. *Anthropology Letter* (31), 187–224. [in Persian].

در تقاطع بیم و امید: دگرگونی سبک زندگی مهاجران افغانستانی در ایران

حسین میرزائی*

چکیده

مهاجرت به عنوان یکی از پیچیده‌ترین پدیده‌های اجتماعی، نه تنها جابجایی فیزیکی افراد از مکانی به مکان دیگر را در بر می‌گیرد، بلکه با دگرگونی‌های عمیق در سبک زیست، هویت و ذائقه فرهنگی همراه است. مهاجران افغانستانی در ایران، به عنوان یکی از بزرگ‌ترین گروه‌های مهاجر در منطقه، تجربه‌ای منحصر به فرد از این دگرگونی‌ها را طی چند دهه گذشته تجربه کرده‌اند. در این پژوهش با تجربه حضور بیست ساله در حوزه مطالعه مهاجران افغانستانی و با استفاده از رویکردی مردم‌نگارانه، با ۸ خانواده مهاجر در شهرک قائم قم، جایی که تمرکزی جمعیتی از مهاجران افغانستانی را داراست، مشاهدات میدانی و مصاحبه‌های عمیقی در چارچوب تغییرات فرهنگی حاصل از حضور مهاجران در ایران صورت گرفت. سپس با استفاده از روش تحلیل مضمون داده پردازش شدند تا این دگرگونی‌ها در مقوله‌های تغییر الگوی سکونت، تغذیه و الگوی مصرف، تغییر در ساختار قدرت خانواده، تغییر جایگاه دختران و زنان، جایگاه کودکی، تغییر الگوی ازدواج، تحصیلات و بهداشت دسته‌بندی شوند. نتایج حاصل از این پژوهش می‌تواند روزهایی را برای سیاست‌گذاری در حوزه زیست‌بوم مهاجرت در ایران بگشاید.

کلیدواژه‌ها: مهاجران افغانستانی، افغان، ایران، تغییرات فرهنگی، سبک زندگی، هویت.

* استادیار گروه مردم‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران، hossein.mirzaei@atu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۱۸، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۲۱

۱. مقدمه و بیان مساله

مهاجرت به عنوان یکی از پیچیده‌ترین پدیده‌های اجتماعی، نه تنها جابجایی فیزیکی افراد از مکانی به مکان دیگر را در بر می‌گیرد، بلکه با دگرگونی‌های عمیق در سبک زیست، هویت و ذائقه فرهنگی همراه است. مهاجران افغانستانی در ایران، به عنوان یکی از بزرگ‌ترین گروه‌های مهاجر در منطقه و حتی جهان، تجربه‌ای منحصر به فرد از این تغییرات را طی چند دهه گذشته تجربه کرده‌اند. این مهاجران، که اغلب به دلیل جنگ، ناامنی و فقر مجبور به ترک وطن خود شده‌اند، در ایران با چالش‌ها و البته فرصت‌های متعددی مواجه شده‌اند که بر سبک زندگی و فرهنگ آن‌ها تأثیر گذاشته است. از یک سو، زندگی در ایران برای مهاجران افغانستانی با دسترسی به امکانات اقتصادی، آموزشی، بهداشتی و ... همراه بوده که به میزان قابل توجهی توانسته است کیفیت زندگی آن‌ها را بهبود بخشد. از سوی دیگر، مهاجرت این انسان‌ها را در تقاطع بیم و امید قرار داده است: بیم از بی‌ثباتی، آینده‌ای نامشخص، تبعیض، طرد اجتماعی و از دست دادن هویت فرهنگی و امید به بهبود شرایط، ادغام در جامعه میزبان و دستیابی به فرصت‌های جدید. این تقابل، زمینه‌ساز تغییرات عمیق در سبک زیست آن‌ها شده است. با این حال، این دگرگونی‌ها همواره با چالش‌هایی همراه بوده است، از جمله حفظ هویت فرهنگی در برابر فشارهای هم‌گون‌سازی، مواجهه با تبعیض و نابرابری، و تلاش برای ایجاد تعادل بین فرهنگ مبدأ و فرهنگ میزبان.

از بارزترین چالش‌های پیش روی مهاجران، تنش و تعارض بین سبک زندگی و تفاوت‌های فرهنگی با جامعه میزبان است (Bano & Liu, 2025: 31). از یک سو، زندگی در ایران دسترسی به امکانات اقتصادی، آموزشی و بهداشتی را برای آن‌ها فراهم کرده است، اما از سوی دیگر، مواجهه با فرهنگ و هویت جدید، آن‌ها را در معرض چالش‌های هویتی و اجتماعی قرار داده است. این تعارضات به ویژه در حوزه‌هایی مانند زبان، آداب و رسوم، ارزش‌های خانوادگی و نقش‌های جنسیتی آشکار می‌شود.

مهاجران افغانستانی در تلاش برای حفظ هویت فرهنگی خود، همزمان با فشارهای ناشی از همگون‌سازی در جامعه میزبان مواجه هستند. این وضعیت منجر به ایجاد فضای دوقطبی شده است: از یک طرف، تمایل به حفظ سنت‌ها و ارزش‌های فرهنگی مبدأ، و از طرف دیگر، ضرورت انطباق با هنجارهای جامعه ایران برای دستیابی به فرصت‌های بهتر. این تقابل نه تنها بر روابط درون‌خانوادگی مهاجران تأثیر گذاشته، بلکه نحوه تعامل آن‌ها با جامعه میزبان را نیز دچار پیچیدگی کرده است. علاوه بر این، تبعیض و طرد اجتماعی نیز به

در تقاطع بیم و امید: دگرگونی سبک زندگی مهاجران ... (حسین میرزائی) ۵۹۷

عنوان عوامل تشدیدکننده این تعارضات عمل می‌کنند. مهاجران افغانستانی اغلب با پیش‌داوری‌ها و نابرابری‌هایی روبرو هستند که ادغام آن‌ها را در جامعه ایران دشوار می‌سازد. این شرایط، احساس غربت و بی‌هویتی را در میان آن‌ها تقویت می‌کند و فرآیند سازگاری را با چالش‌های جدی مواجه می‌سازد

این تحقیق با هدف بررسی دگرگونی‌های زیست اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مهاجران افغانستانی در ایران به‌ویژه در تقاطع شرایط دشوار اقتصادی و اجتماعی انجام می‌شود. سوال مهمی که این مقاله قصد دارد به آنها پاسخ دهد عبارتند از: چه تغییراتی در سبک‌های زندگی مهاجران افغانستانی در ایران به‌وجود آمده و این تغییرات چگونه بر نحوه تعامل آنها با جامعه میزبان تأثیر گذاشته است؟ شناخت دقیق‌تر وضعیت مهاجران افغانستانی در ایران نه تنها می‌تواند به تدوین سیاست‌های حمایتی بهتر برای این گروه منجر شود، بلکه می‌تواند به درک بهتر تعاملات اجتماعی و فرهنگی میان مهاجران و جامعه میزبان نیز کمک کند. در واقع، این تحقیق به دنبال آن است که چگونگی وضعیت مهاجران افغانستانی را در ایران از یک منظر اجتماعی و فرهنگی تجزیه و تحلیل کند. از آنجایی که، به شناخت ما، به طور علمی تا کنون این تغییرات مطالعه نشده است، این مطالعه می‌تواند به عنوان پایه‌ای برای پژوهش‌های آتی در زمینه‌های مشابه مورد استفاده قرار گیرد.

۲. پیشینه پژوهش

موضوع مهاجرت و تغییرات فرهنگی ناشی از آن، به ویژه در مورد مهاجران افغانستانی در ایران، از جمله موضوعات مهم و مورد توجه در حوزه‌های مختلف علوم اجتماعی بوده است. پژوهش‌های متعددی در داخل و خارج از ایران به بررسی ابعاد مختلف زندگی مهاجران افغانستانی، از جمله سبک زیست، هویت فرهنگی، چالش‌های اجتماعی و اقتصادی، و تعامل با جامعه میزبان پرداخته‌اند. برخی موضوعاتی که مورد توجه پژوهش‌گران ایرانی بوده بدین شرح است: مسئله بازگشت مهاجران به کشور مبدأ (عباسی‌شوازی و همکاران، ۱۳۹۵)، راهبردهای اقتصادی مهاجران در جامعه ایرانی، (میرزائی، ۱۴۰۱)، مهاجران و چالش‌های تحصیلی در دانشگاه‌های ایران با تأکید بر رویکرد جنسیتی (سعیدی، ۱۳۹۹)، بازنمایی مهاجران در تلویزیون ایران (بیچرانلو و طاهری، ۱۳۹۹)، بررسی نگرش مهاجران نسبت به جامعه میزبان (فیروزی و زارع‌شاه‌آبادی، ۱۴۰۳)، ازدواج زود هنگام مهاجران دختر افغانستانی (سعیدی، ۱۳۹۶)، پیش‌گیری و درمان‌های سستی

مهاجران (میرزائی، ۱۳۹۷) ظرفیت‌های مهاجران در ایجاد پیوند بین دو ملت (فاضلی و شرف، ۱۴۰۱)، تغییرات مناسکی عزاداری مهاجران (ظریف‌پویا و صدرنبوی، ۱۳۹۹)، بررسی کیفیت زندگی مهاجران (همتی و خان‌ایمانی، ۱۴۰۱)، راهبردهای فرهنگ‌پذیری و بهداشت روانی مهاجران (میرزائی، ۱۳۹۵). آسیب‌شناسی سیاست‌گذاری‌ها در حوزه مهاجران (مقصودی، ۱۴۰۱)، مطالعه قومی - زبانی مهاجران و هویت زبانی آن‌ها (میرزائی، ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳)، و ادغام هویتی مهاجران افغانستانی در ایران (زندى-ناوگران و همکاران، ۱۴۰۲).

پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه مهاجران افغانستانی عمدتاً از جنس مسائل اجتماعی بوده و کمتر از شیوه‌های کیفی برای واکاوی فرهنگی این پدیده بهره‌جسته‌اند. با توجه به موضوعات پژوهشی انجام‌شده در ایران درباره این مهاجران، مقاله حاضر با پرداختن به تغییرات سبک‌زیست آن‌ها در کنار خانواده‌های ایرانی می‌تواند بخشی از خلاءهای پژوهشی درباره مهاجران افغانستانی در ایران را پر کند.

۳. مبانی نظری

در ابتدا لازم است به تمایز بین مفهوم «سبک زندگی» (Lifestyle) و «شیوه زندگی» (Way of Life) که گاهی به صورت مترادف استفاده میشوند، اشار شود. سبک زندگی به الگوهای رفتاری، ترجیحات و انتخاب‌های فردی اشاره دارد که عمدتاً تحت تأثیر عوامل فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و شخصی شکل می‌گیرند. این مفهوم بر هویت، مصرف و نمایش اجتماعی تمرکز دارد. اما شیوه زندگی به الگوهای گسترده‌تر و ساختاریافته‌تر زندگی اشاره دارد که شامل شرایط مادی، اجتماعی و فرهنگی حاکم بر زندگی افراد یا گروه‌ها می‌شود. این مفهوم بیشتر به زیرساخت‌ها و زمینه‌های عینی زندگی می‌پردازد. با توجه به این تمایز، مبانی نظری این پژوهش چیده خواهد شد.

نظریه تغییر فرهنگی (Cultural Change Theory) به فرآیندهای دگرگونی و تحول در فرهنگ‌ها و سبک‌های زندگی افراد و گروه‌های اجتماعی اشاره دارد. این نظریه بررسی می‌کند که چگونه فرهنگ‌ها در طول زمان تغییر می‌کنند، چه عواملی این تغییرات را تسریع یا کند می‌کنند و این تغییرات چه تأثیراتی بر جامعه و افراد دارند. تغییر فرهنگی به معنای دگرگونی در عناصر فرهنگی یک جامعه است، از جمله ارزش‌ها، هنجارها، باورها، نمادها، زبان، هنر، فناوری و سبک‌های زندگی. این تغییرات می‌توانند تدریجی یا ناگهانی، خرد یا

کلان باشند. تغییر فرهنگی می‌تواند تحت تأثیر عوامل داخلی و خارجی رخ دهد. برخی از مهم‌ترین این عوامل عبارتند از:

۱. عوامل داخلی: الف: نوآوری و اختراع: توسعه فناوری‌های جدید یا ایده‌های نو می‌تواند باعث تغییر در فرهنگ شود. برای مثال، اختراع اینترنت و به تبع آن، آمدن فناوری‌هایی مانند گوشی‌های همراه هوشمند باعث تغییر در شیوه‌های ارتباطی و تعاملات اجتماعی شده است. ب: تغییرات جمعیتی: تغییر در ساختار جمعیتی یک جامعه (مانند افزایش یا کاهش جمعیت و مهاجرت) می‌تواند بر فرهنگ تأثیر بگذارد. پ: تحولات اقتصادی: تغییر در نظام اقتصادی (مانند صنعتی‌شدن یا جهانی‌شدن اقتصاد) می‌تواند باعث تغییر در ارزش‌ها و سبک زندگی افراد شود.

۲. عوامل خارجی: الف: جهانی‌شدن: گسترش ارتباطات و تبادلات بین‌المللی می‌تواند باعث نفوذ فرهنگ‌های خارجی و در نهایت موجب تغییر در فرهنگ محلی شود. ب: استعمار و امپریالیسم فرهنگی: سلطه فرهنگی جامعه‌ای بر جامعه دیگر می‌تواند باعث تغییر در فرهنگ جامعه تحت سلطه شود. پ: مهاجرت: ورود افراد با فرهنگ‌های مختلف به یک جامعه نیز از عوامل تغییر در فرهنگ جامعه میزبان به شمار می‌رود.

تغییر فرهنگی می‌تواند به اشکال مختلفی رخ دهد، از جمله: هم‌گون‌سازی (Assimilation)، زمانی به قوع می‌پیوندد که گروهی فرهنگی، ارزش‌ها و هنجارهای گروه دیگر را می‌پذیرد و هویت فرهنگی خود را از دست می‌دهد (Ng, 2022: 41)؛ انطباق فرهنگی (Cultural Integration) زمانی به کار می‌آید که عناصر فرهنگی مختلف با هم ترکیب می‌شوند و فرهنگی جدید ایجاد می‌کنند (Krakouer, 2023: 347)؛ مقاومت فرهنگی (Cultural Resistance) زمانی اتفاق می‌افتد که یک گروه در برابر تغییرات فرهنگی مقاومت می‌کند و سعی می‌کند هویت فرهنگی خود را حفظ کند؛ و بازگشت به فرهنگ سنتی (Cultural Revival) زمانی است که یک جامعه پس از پذیرش تغییرات فرهنگی، به ارزش‌ها و هنجارهای سنتی خود بازمی‌گردد (Mahendra, 2024: 36). این نظریه در حوزه‌های مختلفی مانند مهاجرت برای تفسیر تغییرات فرهنگی که مهاجران در جامعه میزبان تجربه می‌کنند، کاربرد دارد. البته باید در نظر داشت که این نظریه به اندازه کافی به مقاومت گروه‌ها در برابر تغییرات فرهنگی توجه نمی‌کند و به نقش عوامل مادی (مانند فناوری و اقتصاد) بیش از حد تأکید می‌کند و نقش عوامل نمادین و ایدئولوژیک را نادیده می‌گیرد.

۴. روش تحقیق

داده‌های این پژوهش مردم‌نگارانه از خلال مشاهده‌حین‌مشارکت و مصاحبه‌هایی ژرفانگر، با مشارکت ۸ خانواده مهاجر افغانستانی در میدان پژوهش مورد مطالعه یعنی شهرک قائم قم بدست آمده است. نگارنده که از سال ۱۳۸۳ تاکنون به طور مرتب به این میدان رفت‌وآمد داشته و برنامه پژوهشی خود را در چارچوب مطالعه سبک زندگی مهاجران افغانستانی این منطقه بنا نهاده، یافته‌های این مقاله را به طور خاص در سال ۱۴۰۳ گردآوری کرده است. شهرک قائم در منتهی‌الیه جنوب شرقی شهر قم واقع شده است. این شهرک، سال‌هاست میزبان مهاجران افغانستانی است به نحوی که حدود نیمی از ساکنان این شهرک را مهاجران و نیم دیگر را ایرانیان مهاجر از شهرهای دیگر ایران تشکیل داده‌اند.

۵. یافته‌های پژوهش

در چند دهه اخیر، مهاجرت گسترده افغانستانی‌ها به ایران، نه تنها به عنوان یک پدیده جمعیتی، بلکه به عنوان فرآیندی فرهنگی و اجتماعی مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. این مهاجرت طولانی‌مدت و پیوندهای عمیق تاریخی، جغرافیایی و زبانی بین دو کشور، بستری منحصر به فرد برای مطالعه تحولات شیوه‌زندگی و تغییرات ذائقه فرهنگی مهاجران افغانستانی در ایران فراهم کرده است. با توجه به تعاملات روزمره این جامعه با جامعه میزبان، شیوه‌زندگی و الگوهای فرهنگی آنان دستخوش تغییراتی شده که از یک سو تحت تأثیر شرایط زندگی در ایران و از سوی دیگر متأثر از حفظ هویت فرهنگی و پیوندهای قومی‌شان است. در این مقاله به تغییراتی که در حوزه الگوی سکونت، تغذیه و الگوی مصرف، تغییر در ساختار قدرت خانواده، تغییر جایگاه دختران و زنان، جایگاه کودکی، تغییر الگوی ازدواج، سوادآموزی و تحصیلات و بهداشت خانواده برای مهاجران افغانستانی در ایران حاصل شده خواهیم پرداخت.

الف: تغییر الگوی سکونت

بسیاری از مهاجران افغانستانی در ایران در شهرها زندگی می‌کنند و سبک زندگی شهری را تجربه می‌کنند. این شامل زندگی در آپارتمان‌ها یا خانه‌های کوچک در مناطق پرجمعیت شهری است. دسترسی به امکانات شهری مانند آب لوله‌کشی، برق، گاز و اینترنت در ایران نسبت به محل اقامت مهاجرین در افغانستان قابل مقایسه نیست. این تفاوت به این دلیل

در تقاطع بیم و امید: دگرگونی سبک زندگی مهاجران ... (حسین میرزائی) ۶۰۱

است که خاستگاه بسیاری از مهاجران قبل از مهاجرت، روستاهای کوچک و بزرگ در اطراف شهرهای افغانستان است. در افغانستان، به ویژه در مناطق روستایی، بسیاری از مردم در خانه‌های سستی با امکانات محدود زندگی می‌کنند. دسترسی به امکانات اولیه مانند آب آشامیدنی سالم و برق در بسیار از نقاط افغانستان به ویژه در مناطق روستایی با محدودیت همراه است.

ما قبل از این که به ایران بیاییم در یک روستا نزدیک کابل زندگی می‌کردیم ... رفتن به شهر خیلی سخت بود و ما حتی آب درست برای خوردن هم نداشتیم ... برق نداشتیم ... خیلی از کسانی که دور و بر ما تو شهرک قائم زندگی می‌کنند برای همان روستا هستند که ما بودیم ... (مرد ۷۰ ساله)

ب: تغییر الگوی تغذیه و مصرف

مهاجران افغانستانی در ایران تحت تأثیر الگوهای مصرف غذایی ایرانی قرار می‌گیرند و از تنوع غذایی بیشتری برخوردار هستند. دسترسی به مواد غذایی متنوع و فروشگاه‌های زنجیره‌ای با قیمت‌های اقتصادی در ایران باعث تغییر در عادات غذایی مهاجران شده است (سعیدی، ۱۳۹۵). در افغانستان، الگوی مصرف غذایی معمولاً سستی‌تر است و به دلیل فقر و کمبود امکانات در بیشتر مناطق روستایی، تنوع غذایی محدودتر است. بسیاری از خانواده‌ها به مواد غذایی اولیه مانند نان، برنج و حبوبات وابسته هستند.

وقتی ما در افغانستان بودیم هیچ وقت این قدر غذاهای مختلف نمی‌خوردیم ... یعنی چیزی گیر نمی‌اومد تو روستامون ... ولی تو ایران این طور نیست ... اینجا خیلی چیزهای زیادی هست برای مصرف حتی تو روستاهای ایران هم امکانات بیشتر از شهرهای اونجاست ... (خانم مهاجر ۶۵ ساله)

پ: تغییر ساختار قدرت در خانواده

تغییر ساختار قدرت در خانواده‌های مهاجر افغانستانی در مقایسه با خانواده‌های سستی در افغانستان، تحت تأثیر عوامل مختلفی مانند شرایط زندگی در ایران، دسترسی به آموزش، تغییر نقش‌های جنسیتی و تأثیرات فرهنگی جامعه میزبان قرار گرفته است. این تغییرات می‌تواند در ابعاد مختلفی مانند نقش زنان، تصمیم‌گیری‌های خانوادگی، تقسیم کار و روابط بین نسلی مشاهده شود. در زیر به بررسی این تغییرات می‌پردازیم:

- تغییر نقش زنان در خانواده:

در خانواده‌های مهاجر افغانستانی در ایران، زنان معمولاً نقش فعال‌تری در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی دارند. این موضوع به دلیل دسترسی بیشتر به آموزش، اشتغال و تأثیرپذیری از فرهنگ ایرانی است. در خانواده‌های سنتی افغانستان، تصمیم‌گیری‌ها معمولاً توسط مردان انجام می‌شود و زنان نقش محدودتری در این زمینه دارند.

من الان دو ساله که می‌گم برگردیم افغانستان ... مخصوصاً با این وضعیت پول ایران خیلی به صرفه نیست ... ولی خانمم می‌گه نه! من بر نمی‌گردم ... خب حق‌م داره می‌گه تو افغانستان امکانات نیست. درس بچه‌ها ... دوس داره اینجا باشه ... حالا ببینیم چطور میشه (مرد مهاجر ۶۵ ساله)

در ایران، برخی از زنان افغانستانی به کار خارج از خانه مشغول هستند که این موضوع به آنها استقلال اقتصادی نسبی می‌دهد و نقش آنها را در خانواده تقویت می‌کند (میرزائی، ۱۴۰۱). در افغانستان، به ویژه در مناطق روستایی، زنان معمولاً به کار خارج از خانه دسترسی ندارند و نقش آنها بیشتر محدود به امور خانگی است.

من خودم وقتی افغانستان بودم هیچ خانمی بیرون کار نمی‌کرد ... الان دختر خودم ۲۲ ساله‌اس الان تو به آموزشگاه داره کار می‌کنه ... درآمدش خوبه به خانواده کمک میشه (زن مهاجر ۵۷ ساله)

- تغییر در نقش مردان:

در خانواده‌های مهاجر، قدرت مردان به عنوان تصمیم‌گیرنده مطلق کاهش یافته است و تصمیم‌گیری‌ها بیشتر به صورت مشارکتی انجام می‌شود. در خانواده‌های سنتی افغانستان، مردان معمولاً نقش رئیس خانواده را دارند و تصمیم‌گیری‌ها به طور کامل در اختیار آنهاست.

والا بالله قبلاً این طوری نبود ... مرد هر چی می‌گفت همون بود ... الان من نمی‌خوام ایران بمونم ولی زنم قبول نمی‌کنه برگردیم ... اصلاً موندنم چی کار کنم (مرد ۴۲ ساله)

در برخی خانواده‌های مهاجر، مردان در کارهای خانه مشارکت بیشتری دارند، در حالی که در خانواده‌های سنتی، این نقش‌ها کاملاً بر عهده زنان است.

در تقاطع بیم و امید: دگرگونی سبک زندگی مهاجران ... (حسین میرزائی) ۶۰۳

الان من تو خونه هم به خانمم کمک می‌کنم ... خب سختشه با ۵ تا بچه ... گناه داره ... بعضی شب‌ها من ظرف‌ها رو می‌شورم تو نظافت خونه هم کمک می‌کنم مخصوصاً نزدیک عید ... البته بچه‌ها هم کمک می‌کنن بالاخره خونه برای همه است (مرد ۴۲ ساله)

- تغییر در روابط بین نسلی:

در خانواده‌های مهاجر، به ویژه در نسل دوم و سوم، اقتدار والدین کاهش یافته، زیرا فرزندان تحت تأثیر فرهنگ جامعه میزبان قرار گرفته و ارزش‌ها و نگرش‌های متفاوتی را اتخاذ می‌کنند. در خانواده‌های سنتی افغانستان، احترام به والدین و پیروی از تصمیم‌های آنها بسیار مهم و ساختار خانواده سلسله‌مراتبی‌تر است.

پدرم همیشه می‌گه من با پدرم این طور بودم اون طور بودم ... حرف می‌زد رو حرفش حرف نمی‌زدیم .. الان شما به حرف ما گوش نمی‌دید ... بهش میگم پدر جان زمونه عوض شده ... ماهم آدمیم فکر داریم می‌خوایم کارهایی که دوست داریم انجام بدیم ... بابام هم می‌خنده می‌گه ایرانیا شما رو این وطوری کردند ما که این طوری نبودیم ... در کل من خیلی بهش احترام می‌گذارم ولی اون هم نباید زور بگه ... (دختر ۱۳ ساله)

- تغییر در نقش فرزندان:

در خانواده‌های مهاجر، فرزندان گاهی نقش واسطه بین خانواده و جامعه میزبان را ایفا می‌کنند و حتی در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی مشارکت بیشتری دارند. در خانواده‌های سنتی، فرزندان معمولاً نقش پیرو را دارند و کمتر در تصمیم‌گیری‌ها مشارکت می‌کنند.

پدرم که جایی می‌خواد بره منم باهاش می‌رم ... می‌گه وقتی تو هستی خیالم جمعه ... آخه می‌گه تو با ایرانی‌ها نزدیک‌تری ... بهتر حرفشون رو می‌فهمی ... خب منم سعی می‌کنم باهاش باشم همیشه ... اونم کمتر به من گیر می‌ده ... (پسر ۱۶ ساله)

- تغییر در تقسیم کار خانوادگی:

در خانواده‌های مهاجر، تقسیم کار انعطاف‌پذیرتر است و زنان و مردان در کارهای خانه و بیرون از خانه مشارکت بیشتری دارند. در خانواده‌های سنتی، تقسیم کار بسیار مشخص است و زنان مسئول کارهای خانه و مردان مسئول تأمین مالی خانواده هستند.

قبلا این طوری نبود ... الان من که تو کار خیاطی هستم بعضی وقت ها که کارم زیاده مثل شب عید، یه سری کارها رو میارم خونه زنم بهم کمک می‌کنه بچه ها هم ... منم خب تو خیلی کارهای خونه کمک می‌کنم (مرد ۴۲ ساله)

- تغییر در ارزش‌ها و نگرش‌ها:

خانواده‌های مهاجر تحت تأثیر فرهنگ ایرانی، ارزش‌هایی مانند برابری جنسیتی، تحصیلات و مشارکت اجتماعی را بیشتر می‌پذیرند. در خانواده‌های سنتی افغانستان، ارزش‌های سنتی مانند حفظ آبرو، احترام به بزرگترها و نقش‌های جنسیتی مشخص، بیشتر مورد تأکید است.

من الان دو ساله از افغانستان اومدم پیش برادرم ... بعض چیزهاشون رو نمی فهمم. مثلاً این که برادرم خیلی زن ذلیل شده عین ایرانی ها ... بابا زشته آدم به حرف زنش باشه خب مردم چی می‌گن ... (مرد ۴۵ ساله)

تنش بین سنت و مدرنیته: در خانواده‌های مهاجر، تنش‌هایی بین ارزش‌های سنتی افغانستانی و ارزش‌های جدیدی که در ایران آموخته‌اند، وجود دارد. این تنش‌ها می‌تواند به اختلافات بین نسلی یا جنسیتی منجر شود.

من به شوهرم می‌گم این قدر به بچه‌هام گیر نده ... می‌پرسه کجا می‌رن، تو گوشی چی نگاه می‌کنن ... به خودمم هم گیر می‌ده منم خیلی گوش نمی‌دم اونم ناراحت میشه ... خب آخه بالاخره آدم باید یه جا برای خودشم داشته باشه دیگه حالا من نه بچه‌ها ... این طور نمیشه که تو همه چیز حرف حرف مرد باشه کجا آخه این طوری به جز اون خراب‌شده [افغانستان] ... (زن ۴۳ ساله)

برخی خانواده‌های مهاجر سعی می‌کنند ارزش‌ها و هویت فرهنگی خود را حفظ کنند، در حالی که فرزندان آنها تمایل بیشتری به پذیرش فرهنگ جامعه میزبان دارند.

من می‌گم تو نوروز ما افغانی‌ها باید لباس سنتی بپوشیم ... خیلی هم قشنگه ... خیلیا می‌پوشن ولی بچه‌های من نمی‌پوشن ... می‌گن مگه اینجا افغانستانه ... اینجا ایرانه (زن، ۵۶ ساله)

ت: تغییر جایگاه زنان و دختران

زنان و دختران مهاجر افغانستانی در ایران تغییرات قابل توجهی را در مقایسه با زنان و دختران ساکن افغانستان تجربه کرده‌اند. این تغییرات تحت تأثیر عوامل مختلفی مانند

در تقاطع بیم و امید: دگرگونی سبک زندگی مهاجران ... (حسین میرزائی) ۶۰۵

دسترسی به آموزش، فرصت‌های شغلی، تأثیرات فرهنگی جامعه میزبان و شرایط امنیتی و اجتماعی ایران قرار دارد. در زیر به برخی از مهم‌ترین این تغییرات اشاره می‌شود:

- دسترسی به آموزش:

در ایران، بسیاری از دختران افغانستانی به مدارس دسترسی دارند و می‌توانند تحصیل کنند. این در حالی است که در افغانستان، به ویژه تحت حکومت طالبان، دسترسی دختران به آموزش به شدت محدود شده است. تحصیل دختران در ایران باعث افزایش آگاهی، خودباوری و فرصت‌های آینده‌شان می‌شود. برخی از زنان و دختران مهاجر افغانستانی در ایران توانسته‌اند به دانشگاه‌ها دسترسی پیدا کنند و تحصیلات عالی داشته باشند، در حالی که در افغانستان، این فرصت برای بسیاری از زنان محدود است.

دختر خاله من که در افغانستان هیچ کدوم از دخترانش نتوانستن درس بخونن ... حتی یه کلاس ... ولی دخترای من تو ایران همه درس خوندن. دختر بزرگ من دانشگاه می‌ره بقیه هم مدرسه می‌رن. (زن، ۵۵ ساله)

- فرصت‌های شغلی و استقلال اقتصادی:

در ایران، برخی از زنان افغانستانی به کار خارج از خانه مشغول هستند، حتی اگر این مشاغل کم‌درآمد یا سخت باشند. این موضوع به آنها استقلال اقتصادی نسبی می‌دهد (میرزائی، ۱۴۰۱). در افغانستان، به ویژه در مناطق روستایی، زنان معمولاً به کار خارج از خانه دسترسی ندارند و نقش آنها بیشتر محدود به امور خانگی است.

من خودم می‌رم خونه بعضی‌ها که معرفی می‌کنن کار می‌کنم ... کار نظافت خونه ... خب برای من خیلی خوبه چون هم پول می‌گیرم هم اونا به من چیزهای دیگه هم می‌دن مثلاً لباس مواد غذایی. همین لباسای دخترم رو یه خونواده به من می‌دن که یه دختر همسن مریم من داره. من همه پولم رو به شوهرم نمی‌دم یه مقدارش رو پس انداز می‌کنم برای روز مبادا یا برای کارهایی که شوهرم ممکنه موافق نباشه. (زن، ۳۵ ساله)

- توانمندسازی اقتصادی:

کار کردن در ایران به زنان افغانستانی این امکان را می‌دهد که در تأمین هزینه‌های خانواده مشارکت کنند و نقش فعال‌تری در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی داشته باشند.

من از وقتی که درآمد دارم خب شوهرم بیشتر هوامو داره ... حتی به حرفام بیشتر گوش می‌ده. یه باز خیلی اصرار می‌کرد که برگردیم افغانستان ولی من موافق نبودم ... بالاخره نرفتم. (زن ۳۵ ساله)

- تغییرات فرهنگی و اجتماعی:

زنان و دختران مهاجر افغانستانی در ایران تحت تأثیر فرهنگ، آداب و رسوم و سبک زندگی ایرانی قرار می‌گیرند. این موضوع می‌تواند باعث تغییر در نگرش‌ها، ارزش‌ها و رفتارهای آنها شود. برای مثال، برخی از زنان مهاجر به حقوق خود بیشتر آگاه شده‌اند و برای برابری جنسیتی تلاش می‌کنند.

همچنین زنان و دختران مهاجر در ایران معمولاً به شبکه‌های اجتماعی گسترده‌تری دسترسی دارند و با افراد و گروه‌های مختلف در ارتباط هستند. این موضوع به افزایش آگاهی و مشارکت اجتماعی آنها کمک کرده است.

من الان به شوهرم میگم که ما با هم داریم پول در میاریم و خرج زندگی خودمون می‌کنیم باید با هم کارها رو انجام بدیم ... اوایل مقاومت شدید داشت ولی الان خیلی بهتر شده. البته هنوزم یه جاهایی مشکل داریم ولی خیلی بهتره. (زن ۳۵ ساله)

- تغییر در نقش‌های جنسیتی:

در ایران، زنان و دختران مهاجر افغانستانی نسبت به زنان ساکن افغانستان با محدودیت‌های جنسیتی کمتری مواجه هستند و فرصت‌های بیشتری برای مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی دارند. در افغانستان، به ویژه تحت حکومت طالبان، زنان شاهد محدودیت‌های شدیدتری در زمینه پوشش، تحصیل، کار و مشارکت اجتماعی هستند. همچنین همانور که قبلاً اشاره شد، در خانواده‌های مهاجر، بسیاری از زنان نقش فعال‌تری در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی دارند و در امور خارج از خانه نیز مشارکت می‌کنند.

- تغییرات روانی و عاطفی:

دسترسی به آموزش و فرصت‌های شغلی در ایران به افزایش خودباوری و اعتماد به نفس زنان و دختران مهاجر افغانستانی کمک فراوانی کرده است. در افغانستان، بسیاری از زنان به دلیل محدودیت‌های اجتماعی و فرهنگی، از اعتماد به نفس

در تقاطع بیم و امید: دگرگونی سبک زندگی مهاجران ... (حسین میرزائی) ۶۰۷

کمتری برخوردار هستند. زندگی در ایران، که نسبت به افغانستان محیط امن‌تری دارد، می‌تواند به زنان و دختران مهاجر احساس امنیت و آرامش بیشتری بدهد.

برخی از زنان و دختران مهاجر بین ارزش‌های سنتی افغانستانی و ارزش‌های جدیدی که در ایران آموخته‌اند، دچار تنش می‌شوند. این تنش‌ها می‌تواند به اختلافات بین نسلی یا جنسیتی در خانواده‌ها منجر شود. اما با وجود پیشرفت‌ها، برخی از زنان و دختران مهاجر افغانستانی در ایران با تبعیض و محرومیت مواجه هستند، به ویژه در زمینه دسترسی به خدمات عمومی و فرصت‌های شغلی.

... من خودم وقتی رفته بودم افغانستان و دخترهای فامیل خودمون رو اون جا دیدم متوجه شدم که چقدر با اونا فرق دارم. اصلاً احساس می‌کردم خیلی پخته تر از اونا... دنیام بزرگتره ... وقتی ایران بودم نمی‌فهمیدم. این رو به خاطر درس خواندن می‌دونم. خب من اینجا تا لیسانس درس خوندم دانشگاه خوب رفتم هر چند که هزینه اش زیاد بود ولی تونستم تمام کنم ... (زن، ۲۳ ساله)

ث: کودکی

کودکان مهاجر افغانستانی در ایران تغییرات قابل توجهی را در مقایسه با کودکان ساکن افغانستان تجربه کرده‌اند. اصولاً تحت تاثیر فرهنگ جاری در ایران، توجه به کودک در نسل‌های جدید مهاجر بسیار تغییر کرده است. این تغییرات تحت تاثیر عوامل مختلفی مانند دسترسی به آموزش، شرایط امنیتی، تأثیرات فرهنگی جامعه میزبان و فرصت‌های اجتماعی و اقتصادی قرار دارد (رحیمی و کریمی، ۱۳۸۷ و میرزائی، ۱۴۰۱). در زیر به برخی از مهم‌ترین این تغییرات اشاره می‌شود:

- دسترسی به آموزش:

در ایران، بسیاری از کودکان افغانستانی به مدارس، از جمله دولتی و مدارس خودگردان مهاجران دسترسی دارند و می‌توانند تحصیل کنند. این در حالی است که در افغانستان، به ویژه تحت حکومت طالبان، دسترسی به آموزش برای بسیاری از کودکان، به ویژه دختران، به شدت محدود شده است. تحصیل در ایران به کودکان افغانستانی این فرصت را می‌دهد که از نظر علمی و اجتماعی رشد کنند و آینده بهتری داشته باشند. ناگفته پیداست که مدارس ایران معمولاً از کیفیت آموزشی بهتری نسبت به مدارس افغانستان برخوردار هستند، که این موضوع می‌تواند به پیشرفت تحصیلی کودکان مهاجر کمک کند (نصراصفهانی و حسینی، ۱۳۹۵).

- شرایط امنیتی و روانی:

کودکان مهاجر افغانستانی در ایران معمولاً در محیطی امن‌تر و با ثبات‌تر زندگی می‌کنند، در حالی که کودکان در افغانستان با ناامنی، جنگ و خشونت مواجه هستند. این امنیت نسبی به کودکان مهاجر اجازه می‌دهد که بدون ترس از خشونت یا درگیری، به تحصیل و بازی بپردازند. زندگی در ایران می‌تواند فشار روانی ناشی از جنگ و ناامنی را در کودکان افغانستانی کاهش دهد و به بهبود سلامت روانی آنها کمک کند (Jobson et al. 2024).

- تأثیرات فرهنگی و اجتماعی:

کودکان مهاجر افغانستانی در ایران تحت تأثیر فرهنگ، آداب و رسوم و سبک زندگی ایرانی قرار می‌گیرند. این موضوع می‌تواند باعث تغییر در نگرش‌ها، ارزش‌ها و رفتارهای آنها شود. برای مثال، کودکان مهاجر با ارزش‌هایی مانند برابری جنسیتی، تحصیلات و مشارکت اجتماعی بیشتر آشنا هستند.

- فرصت‌های اجتماعی و اقتصادی:

در ایران، کودکان مهاجر افغانستانی معمولاً به خدمات بهداشتی و درمانی دسترسی دارند، در حالی که در افغانستان، دسترسی به این خدمات بسیار محدود است. این دسترسی به بهبود سلامت جسمی و روانی کودکان کمک می‌کند. همچنین کودکان مهاجر در ایران به امکانات تفریحی، فرهنگی و ورزشی دسترسی دارند، در حالی که در افغانستان، این امکانات بسیار محدود است.

- تغییرات روانی و عاطفی:

دسترسی به آموزش و فرصت‌های اجتماعی در ایران به افزایش خودباوری و اعتماد به نفس کودکان مهاجر افغانستانی کمک کرده است. در افغانستان، بسیاری از کودکان به دلیل محدودیت‌های اجتماعی و اقتصادی، از اعتماد به نفس کمتری برخوردار هستند. همچنین برخی از کودکان مهاجر افغانستانی در ایران، به ویژه نسل دوم و سوم، طبیعی است که احساس تعلق بیشتری به جامعه میزبان داشته باشند، در حالی که در کودکان افغانستان احساس تعلق به میهن یا حتی جامعه جهانی بروز کمتری دارد.

در تقاطع بیم و امید: دگرگونی سبک زندگی مهاجران ... (حسین میرزائی) ۶۰۹

با وجود پیشرفت‌ها، برخی از کودکان مهاجر افغانستانی در ایران با تبعیض و محرومیت مواجه هستند، به ویژه در زمینه دسترسی به خدمات عمومی و فرصت‌های اجتماعی. برخی از کودکان مهاجر بین ارزش‌های سنتی افغانستانی و ارزش‌های جدیدی که در ایران آموخته‌اند، دچار تنش هستند. این موضوع می‌تواند به اختلافات بین نسلی در خانواده‌ها منجر شود.

ج. تغییر الگوی ازدواج

تغییرات در الگوهای ازدواج مهاجران افغانستانی در ایران در مقایسه با ساکنان افغانستان تحت تأثیر عوامل مختلفی مانند شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و قانونی قرار گرفته است. این تغییرات در ابعاد مختلفی مانند سن ازدواج، نوع ازدواج، نقش خانواده و ارزش‌های مرتبط با ازدواج قابل مشاهده است. در زیر به بررسی این تغییرات می‌پردازیم:

- سن ازدواج:

در میان مهاجران افغانستانی در ایران، سن ازدواج به ویژه برای زنان، نسبت به افغانستان افزایش یافته است. این تغییر ناشی از دسترسی به آموزش، اشتغال و تأثیرات فرهنگی جامعه میزبان است. بسیاری از خانواده‌های مهاجر در ایران به دلیل دسترسی به فرصت‌های آموزشی و شغلی، تمایل دارند که فرزندان خود را دیرتر ازدواج دهند. در افغانستان، به ویژه در مناطق روستایی و محروم، سن ازدواج به ویژه برای دختران بسیار پایین است و کودکان همسری همچنان رواج دارد. تحت حکومت طالبان، محدودیت‌های بیشتری بر حقوق زنان اعمال شده است، که این موضوع می‌تواند باعث کاهش سن ازدواج شود (Safi et al. 2024: 43).

دختر خاله‌هام که تو افغانستان هستن هم سن منن ... اونا الان هر کدوم سه چهارتا بچه دارن ... ولی من هنوز دارم درس می‌خونم تو دانشگاه ... مامانم می‌گه که باید زود ازدواج کنی ولی خیلی هم اصرار نمی‌کنن... اونا پشت من به این که دخترشون دانشگاه رفته افتخار می‌کنن ... دیدم که می‌گم ... (دختر ۲۲ ساله)

- نوع ازدواج:

در میان مهاجران افغانستانی در ایران، ازدواج‌های مبتنی بر انتخاب فردی (ازدواج عشقی) نسبت به ازدواج‌های سنتی (ازدواج خانوادگی) افزایش یافته است. این تغییر

ناشی از تأثیرات فرهنگی جامعه میزبان و افزایش آگاهی است. برخی از مهاجران با ایرانیان ازدواج می‌کنند، که این موضوع باعث ایجاد خانواده‌های دو فرهنگی و البته بروز مشکلاتی نیز می‌شود. در افغانستان، ازدواج‌های سنتی و خانوادگی همچنان رایج است و انتخاب فردی در ازدواج کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد. ازدواج‌های اجباری و کودک‌همسری در افغانستان، به ویژه در مناطق روستایی، همچنان رواج دارد.

شوهر من همسایه دایی‌ام بود که با هم ازدواج کردیم ... هر وقت می‌رفتیم خونه دایی اون رو می‌دیدم... یه بار به خواهرش به دختر دایی‌ام گفت که می‌خواد بیاد خواستگاری ... من خیلی خوشحال شدم ... پدر مادرم اول راضی نبودند ولی من این قدر فشار اوردم که قبول کردند ... گفتم خودکشی می‌کنم ... راستش قبل ازدواج خب کمی هم با هم دوست بودیم ... یعنی یه ارتباطی داشتیم ... این جوری ازدواج کردن تو افغانستان اصلاً نمی‌شه ... می‌کشتن ... (زن ۲۷ ساله)

- نقش خانواده در ازدواج:

در میان مهاجران افغانستانی در ایران، نقش خانواده در انتخاب همسر به خصوص در نسل سوم به بعد به طور محسوسی کاهش یافته است و افراد بیشتری در انتخاب همسر خود مشارکت فعال دارند. با این حال، خانواده‌ها همچنان نقش مهمی در فرآیند ازدواج ایفا می‌کنند، به ویژه در مورد مهاجران نسل اول. در افغانستان، خانواده‌ها نقش اصلی را در انتخاب همسر ایفا می‌کنند و ازدواج‌ها اغلب توسط والدین یا بزرگان خانواده ترتیب داده می‌شود. ازدواج‌های فامیلی و درون‌گروهی در افغانستان بسیار رایج است (Safi et al. 2024: 45).

- مهریه و هزینه‌های ازدواج:

در میان مهاجران افغانستانی در ایران، میزان مهریه و هزینه‌های ازدواج تحت تأثیر شرایط اقتصادی و فرهنگی جامعه میزبان کاهش می‌یابد. برخی از خانواده‌های مهاجر به دلیل مشکلات مالی، ازدواج‌های ساده‌تر و کم‌هزینه‌تر را ترجیح می‌دهند. در افغانستان، مهریه و هزینه‌های ازدواج معمولاً بسیار بالا است و این موضوع می‌تواند باعث افزایش فشار اقتصادی بر خانواده‌ها شود. در برخی موارد، مهریه به عنوان یک منبع درآمد برای خانواده عروس در نظر گرفته می‌شود (همان: ۴۷).

در تقاطع بیم و امید: دگرگونی سبک زندگی مهاجران ... (حسین میرزائی) ۶۱۱

من اگه افغانستان بودم اصلا نمی‌تونستم این جوری ازدواج کنم ... این جا راحت تره ...
مهریه شیربها کمتره ... افغانستان خیلی گرونه ... چند سال باید کار کنی تا بتونی شیربها
بدی ... خیلی سخته ... (مرد ۲۵ ساله)

- تغییرات در ارزش‌های مرتبط با ازدواج:

در میان مهاجران افغانستانی در ایران، ارزش‌های مرتبط با ازدواج تحت تأثیر فرهنگ ایرانی تغییر می‌کند. برای مثال، برابری جنسیتی، تحصیلات و استقلال اقتصادی بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد. برخی از مهاجران ازدواج را به عنوان یک مشارکت برابر بین زن و مرد می‌بینند، نه یک رابطه سلسله‌مراتبی. در افغانستان، ارزش‌های سنتی مرتبط با ازدواج، مانند حفظ آبرو، وفاداری به خانواده و نقش‌های جنسیتی مشخص، همچنان بسیار مهم هستند. تحت حکومت طالبان، ارزش‌های سنتی و مذهبی در ازدواج تقویت شده‌اند و حقوق زنان در ازدواج محدودتر شده است.

مهاجران افغانستانی در ایران با چالش‌هایی مانند تبعیض، مشکلات مالی و محدودیت‌های قانونی در ازدواج مواجه هستند. برخی از مهاجران بین ارزش‌های سنتی افغانستانی و ارزش‌های جدیدی که در ایران آموخته‌اند، دچار تنش هستند. در افغانستان، چالش‌های اصلی شامل فقر، ناامنی و محدودیت‌های فرهنگی است. بسیاری از خانواده‌ها به دلیل فقر شدید، مجبور به ازدواج زودهنگام دختران خود هستند.

- ازدواج‌های زودهنگام

موضوع ازدواج‌های زودهنگام برای دختران همچنان در ایران و افغانستان جریان دارد (PoorTaheri et al., 2025) اما برای دختران مهاجر افغانستانی در ایران و در دختران افغانستان تفاوت‌های قابل توجهی دارد. این تفاوت‌ها ناشی از عوامل مختلفی مانند شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و قانونی در دو کشور است. در زیر به بررسی این تفاوت‌ها می‌پردازیم:

در افغانستان فقر شدید و نبود فرصت‌های اقتصادی باعث شده است که کودک‌همسری به عنوان یک راه حل برای کاهش بار اقتصادی خانواده‌ها رایج باشد. در برخی موارد، خانواده‌ها ازدواج دختران خود را به عنوان راهی برای دریافت

شیربها، مهریه یا کمک مالی از خانواده داماد می‌بینند. در میان مهاجران افغانستانی در ایران نیز فقر و مشکلات اقتصادی همچنان یکی از دلایل اصلی ازدواج در سنین پایین در بین مهاجران افغانستانی در ایران است. برخی خانواده‌ها به دلیل فشارهای مالی، دختران خود را در سنین پایین شوهر می‌دهند تا بار اقتصادی خانواده را کاهش دهند. با این حال، دسترسی به فرصت‌های شغلی و درآمد نسبی در ایران باعث شده که بسیاری از خانواده‌ها از این عمل خودداری کنند.

یک نفر آمده بود خواستگاری دخترم ... مرده حدود ۴۰ سالی داشت وضعش خوب بود ... به من گفتن که کارخونه فرش داره تو افغانستان ... هر چی با خودم فکر کردم دیدم نمی‌تونم دختر ۱۵ ساله رو بدم به این ۴۰ ساله ... خب دختره گناه داره ... بعضی بهم می‌گفتن بده با پولی که گیرت میاد زندگی ات عوض میشه ولی من قبول نکردم. زندگی سخته ولی همیشه که این طوری ... این همسایه‌های ایرانی‌ام خیلی خوشحال شدند که من این کار رو نکردم ... (مرد ۵۰ ساله)

در افغانستان، به ویژه تحت حکومت طالبان، دسترسی به آموزش برای دختران به شدت محدود شده است. این موضوع باعث افزایش کودک‌همسری می‌شود، زیرا خانواده‌ها ارزش کمتری برای تحصیل دختران خود قائل هستند. در ایران، بسیاری از کودکان افغانستانی به مدارس دسترسی دارند و تحصیل می‌کنند. این موضوع، در کنار معاشرت با خانواده‌های ایرانی، آگاهی خانواده‌ها را افزایش داده و از میزان کودک‌همسری کاسته است. با این حال، برخی خانواده‌های مهاجر به دلیل مشکلات مالی یا فرهنگی، دختران خود را از ادامه تحصیل محروم و آنها را مجبور به ازدواج زودهنگام می‌کنند (Miran, 2019).

برخی از خانواده‌های مهاجر افغانستانی در ایران همچنان به سنت‌های قدیمی پایبند هستند کودک‌همسری را به عنوان هنجاری فرهنگی می‌پذیرند. با این حال، تأثیرپذیری از فرهنگ ایرانی و افزایش آگاهی باعث شده است که برخی خانواده‌ها از این عمل خودداری کنند. در افغانستان، کودک‌همسری به عنوان یک هنجار فرهنگی و سنتی در بسیاری از مناطق پذیرفته شده است. این موضوع به ویژه در مناطق روستایی و محروم رایج است (Dadras et al. 2023).

در ایران، قوانینی برای ممنوعیت ازدواج کودکان زیر ۱۳ سال وجود دارد، اما ازدواج بین ۱۳ تا ۱۸ سال با اجازه والدین و دادگاه امکان‌پذیر است. درست است که

در تقاطع بیم و امید: دگرگونی سبک زندگی مهاجران ... (حسین میرزائی) ۶۱۳

این قوانین به طور کامل اجرا نمی‌شوند و کودک‌همسری همچنان در میان برخی خانواده‌های ایرانی و مهاجر افغانستانی وجود دارد، اما با این حال، آگاهی بیشتر نسبت به قوانین و حقوق کودکان در ایران باعث کاهش کودک‌همسری در بین مهاجران شده است. در افغانستان، قوانین مربوط به حداقل سن ازدواج به طور کامل اجرا نمی‌شوند و کودک‌همسری به طور گسترده‌ای رواج دارد. تحت حکومت طالبان، این مشکل تشدید شده است، زیرا محدودیت‌های بیشتری بر حقوق زنان و دختران اعمال می‌شود. مطابق ماده ۷۰ قانون مدنی افغانستان، سن قانونی ازدواج برای دختران ۱۶ سال و برای پسران ۱۸ سال شده کرده است. ماده ۷۱ (فرع ۱) حق ازدواج دختر را قبل از رسیدن به سن ۱۶ سال تمام به پدر یا قیم او می‌دهد و ازدواج برای افراد صغیر زیر ۱۵ سال تحت هیچ شرایطی جایز نیست. با وجود استقرار قانون مدنی، آداب و رسوم منطقه‌ای بر قوانین ملی و نیز قوانین شرعی یا احکام اسلام ارجحیت دارد. اما به دلیل نقص در اجرای قانون مدنی، ازدواج کودکان همچنان رواج دارد (Qamar et al. 2022).

کودک‌همسری در میان مهاجران افغانستانی در ایران باعث انزوای، افسردگی و از دست‌دادن فرصت‌های تحصیلی و شغلی برای دختران می‌شود. با این حال، دسترسی به خدمات بهداشتی و حمایت‌های اجتماعی در ایران به کاهش برخی از پیامدهای منفی کودک‌همسری کمک کرده است. در افغانستان، کودک‌همسری معمولاً با پیامدهای شدیدتری همراه است، از جمله بارداری زودهنگام، خطرات بهداشتی، خشونت خانگی و محرومیت از تحصیل. نبود خدمات بهداشتی و حمایت‌های اجتماعی در افغانستان باعث می‌شود که دختران قربانی کودک‌همسری با مشکلات بیشتری مواجه شوند.

من ۱۱ ساله بودم که ازدواج کردم ۱۲ سالگی هم اولین بچه‌ام، همین عبدالله، به دنیا آمد وقتی به دنیا آمد این قدر خونریزی داشتم که رفتیم بیمارستان ... گفتم حتما می‌میرم ... تو بیمارستان پرستاره می‌گفت این که خودش بچه‌است ... واقعا آگه ایران نبودیم هم من می‌مردم هم بچه ... خدا رحم کرد. بیمارستانش همه چی داشت ... واقعا بعدش خیلی ناراحت بودم ... پسر دو ماه زودتر به دنیا آمد ... (زن، ۴۳ ساله).

هر چند اطلاعات آماری در این زمینه وجود ندارد اما شواهد نشان می‌دهند که با افزایش آگاهی و دسترسی به آموزش روند کودک‌همسری در میان مهاجران

افغانستانی در ایران کاهش یافته است. برنامه‌های آگاهی‌بخشی و حمایت از حقوق کودکان به کاهش این پدیده کمک می‌کند. تحت حکومت طالبان، روند کودک‌همسری در افغانستان احتمالاً افزایش یافته باشد، زیرا محدودیت‌های بیشتری بر حقوق زنان و دختران اعمال می‌شود. نبود برنامه‌های مؤثر برای مقابله با کودک‌همسری و حمایت از قربانیان، این مشکل را تشدید کرده است.

چ. سوادآموزی و تحصیل

وضعیت تحصیل مهاجران افغانستانی در ایران در مقایسه با تحصیل در افغانستان تفاوت‌های قابل توجهی دارد. این تفاوت‌ها ناشی از عوامل مختلفی مانند دسترسی به آموزش، کیفیت مدارس، شرایط امنیتی، سیاست‌های آموزشی و حمایت‌های اجتماعی است (میرزائی، ۱۳۹۶ و نصراف‌فهرانی و حسینی، ۱۳۹۵). در زیر به بررسی این تفاوت‌ها می‌پردازیم:

- دسترسی به آموزش:

در ایران بسیاری از کودکان افغانستانی به مدارس دسترسی دارند و می‌توانند تحصیل کنند. دولت ایران در سال‌های اخیر گام‌هایی برای تسهیل ثبت‌نام کودکان افغانستانی در مدارس برداشته است. با این حال، برخی از کودکان مهاجر به دلیل مشکلات مالی، نداشتن مدارک قانونی یا تبعیض، از دسترسی به آموزش محروم هستند. در افغانستان، به ویژه تحت حکومت طالبان، دسترسی به آموزش برای بسیاری از کودکان، به ویژه دختران، به شدت محدود شده است. در مناطق روستایی و محروم، بسیاری از کودکان به دلیل نبود مدارس یا امکانات آموزشی، از تحصیل محروم هستند.

- کیفیت آموزش:

مدارس ایران معمولاً از کیفیت آموزشی بهتری نسبت به مدارس افغانستان برخوردار هستند. این موضوع به پیشرفت تحصیلی کودکان مهاجر کمک می‌کند. در ایران، کودکان مهاجر به کتاب‌های درسی، معلمان آموزش‌دیده و امکانات آموزشی نسبتاً مناسبی دسترسی دارند. در افغانستان، کیفیت آموزش به دلیل نبود امکانات، معلمان آموزش‌دیده و منابع آموزشی مناسب، بسیار پایین است. در برخی مناطق،

در تقاطع بیم و امید: دگرگونی سبک زندگی مهاجران ... (حسین میرزائی) ۶۱۵

کودکان مجبور هستند در مدارس بدون امکانات اولیه مانند میز، صندلی یا کتاب‌های درسی تحصیل کنند.

- شرایط امنیتی:

کودکان مهاجر افغانستانی در ایران معمولاً در محیطی امن‌تر و با ثبات‌تر زندگی می‌کنند، که این موضوع به آنها اجازه می‌دهد بدون ترس از خشونت یا درگیری، به تحصیل بپردازند. این امنیت نسبی به بهبود سلامت روانی و تمرکز کودکان بر تحصیل کمک می‌کند. در افغانستان، ناامنی، جنگ و خشونت باعث شده است که بسیاری از کودکان نتوانند به طور منظم به مدرسه بروند. در برخی مناطق، مدارس به دلیل درگیری‌های مسلحانه تعطیل شده‌اند یا کودکان از ترس حمله به مدارس، از تحصیل محروم می‌شوند.

- سیاست‌های آموزشی:

دولت ایران در سال‌های اخیر سیاست‌هایی برای تسهیل ثبت‌نام کودکان افغانستانی در مدارس اجرا کرده است، حتی اگر فاقد مدارک قانونی باشند. با این حال، برخی از کودکان مهاجر با تبعیض یا مشکلات اداری مواجه می‌شوند. بنابراین نمی‌توان ادعا کرد که همه کودکان مهاجر در ایران می‌توانند از تحصیل برخوردار شوند. اما تحت حکومت طالبان، در افغانستان سیاست‌های آموزشی به شدت محدود شده‌اند، به ویژه برای دختران. بسیاری از مدارس دخترانه تعطیل شده‌اند و دختران از ادامه تحصیل محروم هستند. در برخی مناطق، آموزش تحت کنترل گروه‌های محلی است و ممکن است با ایدئولوژی‌های خاصی همراه باشد.

- فرصت‌های تحصیلی:

برخی از کودکان مهاجر افغانستانی در ایران توانسته‌اند به دانشگاه‌ها دسترسی پیدا کنند و تحصیلات عالی داشته باشند. با این حال، دسترسی به تحصیلات عالی برای بسیاری از مهاجران افغانستانی با مشکلات و محدودیت‌هایی همراه است. مثلاً پرداخت شهریه دانشگاه که برای بسیاری این هزینه سنگینی است. در افغانستان، دسترسی به تحصیلات عالی برای بسیاری از جوانان، به ویژه زنان، بسیار محدود است (Fidelia et al. 2025). تحت حکومت طالبان، بسیاری از دانشگاه‌ها تعطیل شده‌اند یا با محدودیت‌های شدید مواجه هستند.

با وجود این، برخی از کودکان مهاجر افغانستانی با تبعیض، مشکلات مالی یا نداشتن مدارک قانونی مواجه می‌شوند که دسترسی آنها به آموزش را محدود می‌کند. نبود حمایت‌های مالی کافی برای خانواده‌های مهاجر باعث می‌شود که کودکان مجبور به ترک تحصیل شوند و از همان دوران کودکی مشغول به کار شوند. در افغانستان، چالش‌های اصلی شامل ناامنی، فقر، نبود امکانات آموزشی و محدودیت‌های فرهنگی است. بسیاری از خانواده‌ها به دلیل فقر شدید، کودکان خود را به کار وادار می‌کنند و از تحصیل محروم می‌شوند (Farooq et al. 2025).

ح. بهداشت

وضعیت بهداشت خانواده‌های مهاجر افغانستانی در ایران در مقایسه با ساکنان افغانستان تفاوت‌های قابل توجهی دارد (Nasiry, 2024). این تفاوت‌ها ناشی از عوامل مختلفی مانند دسترسی به خدمات بهداشتی، کیفیت مراقبت‌های پزشکی، شرایط اقتصادی و امنیتی است (میرزائی، ۱۳۹۵). در زیر به بررسی این تفاوت‌ها می‌پردازیم:

- دسترسی به خدمات بهداشتی:

مهاجران افغانستانی در ایران معمولاً به خدمات بهداشتی و درمانی دسترسی دارند، حتی اگر این دسترسی گاهی با محدودیت‌هایی همراه باشد. بسیاری از مهاجران می‌توانند از مراکز بهداشتی دولتی و خصوصی استفاده کنند و به دارو و درمان دسترسی داشته باشند. برنامه‌های واکسیناسیون و مراقبت‌های پیشگیرانه در ایران نسبتاً گسترده است و مهاجران نیز از این خدمات بهره‌مند می‌شوند. در افغانستان دسترسی به خدمات بهداشتی بسیار محدود است، به ویژه در مناطق روستایی و محروم. بسیاری از مردم به دلیل نبود امکانات پزشکی، از درمان محروم هستند و دسترسی به داروهای ضروری نیز محدود است. تحت حکومت طالبان، دسترسی به خدمات بهداشتی، به ویژه برای زنان، با محدودیت‌های بیشتری مواجه شده است (Ahmad et al. 2025: 23).

- کیفیت مراقبت‌های پزشکی:

کیفیت مراقبت‌های پزشکی در ایران به مراتب از افغانستان بهتر است و مهاجران افغانستانی می‌توانند از خدمات پزشکی با استانداردهای بالاتر بهره‌مند شوند.

در تقاطع بیم و امید: دگرگونی سبک زندگی مهاجران ... (حسین میرزائی) ۶۱۷

بیمارستان‌ها و کلینیک‌های ایران معمولاً مجهز به امکانات مدرن‌تری هستند و پزشکان آموزش‌دیده‌تری دارند. در افغانستان، کیفیت مراقبت‌های پزشکی معمولاً پایین‌تر است و بسیاری از مراکز بهداشتی با کمبود امکانات و نیروی متخصص مواجه هستند. در برخی مناطق، بیمارستان‌ها و درمانگاه‌ها فاقد تجهیزات اولیه هستند (Iacoella et al. 2025: 45).

- سلامت مادران و کودکان:

مهاجران افغانستانی در ایران معمولاً به مراقبت‌های بهداشتی دوران بارداری و زایمان دسترسی دارند، که این موضوع به کاهش مرگ و میر مادران و نوزادان کمک می‌کند. برنامه‌های واکسیناسیون کودکان در ایران نسبتاً گسترده است و مهاجران نیز از این خدمات بهره‌مند می‌شوند. در افغانستان، مرگ و میر مادران و نوزادان به دلیل نبود دسترسی به مراقبت‌های بهداشتی مناسب، بسیار بالاست. بسیاری از زنان باردار به دلیل نبود امکانات پزشکی، از مراقبت‌های دوران بارداری و زایمان محروم هستند (Shafiq, 2025: 12).

- دسترسی به آب آشامیدنی سالم و بهداشت محیط:

مهاجران افغانستانی در ایران معمولاً به آب آشامیدنی سالم و سیستم‌های دفع فاضلاب دسترسی دارند، که این موضوع به بهبود سلامت عمومی کمک می‌کند. دسترسی به امکانات بهداشتی مانند توالت‌های بهداشتی و حمام در ایران نسبتاً بهتر است. در افغانستان، بسیاری از مردم به آب آشامیدنی سالم دسترسی ندارند و سیستم‌های دفع فاضلاب معمولاً ابتدایی یا ناقص هستند. نبود امکانات بهداشتی مناسب باعث افزایش شیوع بیماری‌های عفونی و انگلی می‌شود (Hamidi et al. 2025: 11).

- بهداشت روانی:

مهاجران افغانستانی در ایران معمولاً در محیطی امن‌تر و با ثبات‌تر زندگی می‌کنند، که این موضوع به بهبود سلامت روانی آنها کمک می‌کند. با این حال، برخی از مهاجران به دلیل مشکلات مالی، تبعیض یا دوری از خانواده، با مشکلات روانی مواجه هستند. در افغانستان، ناامنی، جنگ و خشونت باعث شده است که بسیاری از مردم با مشکلات روانی مانند افسردگی، اضطراب و اختلال استرس پس از سانحه

مواجه باشند. دسترسی به خدمات روان‌درمانی و مشاوره در افغانستان بسیار محدود است (Mohammadi et al. 2024: 35).

۶- بیماری‌های عفونی و همه‌گیر:

برنامه‌های کنترل و پیشگیری از بیماری‌های عفونی در ایران نسبتاً مؤثر است و مهاجران نیز از این برنامه‌ها بهره‌مند می‌شوند. دسترسی به واکسیناسیون و درمان بیماری‌های عفونی در ایران بهتر است. در افغانستان، شیوع بیماری‌های عفونی مانند مالاریا، سل و بیماری‌های اسهالی به دلیل نبود امکانات بهداشتی و پیشگیرانه، بسیار بالاست. برنامه‌های واکسیناسیون در افغانستان با چالش‌های زیادی مواجه است و بسیاری از کودکان از واکسیناسیون محروم هستند (Bittlingmayer, 2024: 65).

۶. نتیجه‌گیری

مقاله «در تقاطع بیم و امید: دگرگونی شیوه زیست مهاجران افغانستانی در ایران» به بررسی تغییرات عمیق و چندوجهی در زندگی مهاجران افغانستانی ساکن ایران در مقایسه با هم‌وطنانشان در افغانستان پرداخته است. این تغییرات، که در حوزه‌های مختلفی از جمله ساختار قدرت در خانواده، نقش زنان، الگوهای ازدواج، وضعیت کودکان و دسترسی به آموزش و خدمات بهداشتی قابل مشاهده است، نشان‌دهنده تأثیرات محیط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جامعه میزبان بر زندگی مهاجران است.

در ایران، مهاجران افغانستانی با دسترسی به فرصت‌های آموزشی و شغلی بهتر، شرایط زندگی نسبتاً مطلوب‌تری را تجربه می‌کنند. این امر به ویژه برای زنان و کودکان مهاجر مشهود است، چرا که آن‌ها از امکاناتی مانند آموزش با کیفیت‌تر، محیط امن‌تر و فرصت‌های اجتماعی بیشتر بهره‌مند شده‌اند. با این حال، این تغییرات همواره با چالش‌هایی همراه بوده است، از جمله تنش بین سنت و مدرنیته، اختلافات بین نسلی، تبعیض و محرومیت‌های اجتماعی. این چالش‌ها نشان می‌دهد که اگرچه زندگی در ایران فرصت‌هایی برای بهبود شرایط زندگی مهاجران فراهم کرده است، اما هنوز موانع ساختاری و فرهنگی وجود دارند که نیاز به توجه و اقدامات هدفمند دارند.

از سوی دیگر، مقایسه شرایط مهاجران در ایران با وضعیت ساکنان افغانستان نشان می‌دهد که ناامنی، فقر و محدودیت‌های فرهنگی و سیاسی در افغانستان همچنان زندگی بسیاری از مردم این کشور را تحت تأثیر قرار داده است. در حالی که مهاجران در ایران از

در تقاطع بیم و امید: دگرگونی سبک زندگی مهاجران ... (حسین میرزائی) ۶۱۹

برخی مزایای نسبی برخوردار شده‌اند، بسیاری از هم‌وطنانشان در افغانستان با محرومیت‌های شدید در حوزه‌های آموزش، بهداشت و امنیت مواجه هستند. در نهایت، می‌توان گفت که زندگی مهاجران افغانستانی در ایران در تقاطع بیم و امید قرار دارد. از یک سو، آن‌ها با تغییرات مثبتی در شیوه زیست خود مواجه شده‌اند که می‌تواند به توانمندسازی و بهبود شرایط زندگی آن‌ها کمک کند. از سوی دیگر، چالش‌های پیش‌روی آن‌ها نشان می‌دهد که برای دستیابی به یک زندگی پایدار و عادلانه، نیاز به سیاست‌گذاری‌های جامع‌تر و حمایت‌های بیشتر از سوی جامعه میزبان و نهادهای بین‌المللی وجود دارد. این مقاله بر اهمیت توجه به تجربه‌های متنوع مهاجران و تلاش برای کاهش نابرابری‌ها و تبعیض‌ها تأکید می‌کند تا بتوان به شرایطی دست یافت که در آن مهاجران نه تنها از امکانات بهتری برخوردار شوند، بلکه بتوانند هویت و کرامت خود را نیز حفظ کنند.

کتاب‌نامه

- بیچرانلو، عبدالله؛ طاهری، آزاده (۱۳۹۹). خوانش مهاجران افغانستانی ساکن ایران از بازنمایی آن‌ها در تلویزیون ایران. مطالعات جمعیتی، سال ششم، شماره ۲ (پیاپی ۱۲)، ۱۲۱-۱۴۵.
- رحیمی، بهرام؛ کریمی، سمیه (۱۳۸۶). سبب‌های کابل شیرین است: زندگی کودکان افغان در ایران. ترجمه مهرداد وحدتی و سودابه اشرفی. تهران: نقد افکار.
- زندنی‌ناوگران، لیلا؛ عسکری‌ندوشن، عباس؛ افراسیابی، حسین؛ صادقی، رسول و عباسی‌شوازی، محمدجلال (۱۴۰۲). ادغام هویتی مهاجران افغانستانی در ایران: مطالعه‌ای داده‌بنیاد. رفاه اجتماعی، سال ۲۳، شماره ۸۹، ۲۰۶-۱۶۵.
- سعیدی، سعیده (۱۳۹۵). بازنمایی هویت در الگوی خوراک بررسی اتنوگرافیک تغییرات الگوی خوراک در میان مهاجران افغان بر اثر تجربه مهاجرت به ایران. نامه انسان‌شناسی، ۱۴ (۲۴)، ۷۹-۱۰۶.
- سعیدی، سعیده (۱۳۹۶). بررسی مردم‌نگارانه پدیده ازدواج زودهنگام در میان مهاجران افغان (قوم هزاره) در دو شهر هامبورگ و تهران. نشریه پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران، سال هفتم، شماره ۱ (پیاپی ۱۳)، ۷۳-۹۳.
- صادقی، رسول؛ عباسی‌شوازی، محمدجلال (۱۳۹۵). بازگشت به وطن یا ماندن جوانان افغانستانی در ایران. مطالعات جمعیتی دوره ۲، شماره ۱ (پیاپی ۳)، ۱۱۹-۱۵۰.
- ظریف‌پویا، محمدمحسن؛ صدرنبوی، فاطمه (۱۳۹۹). تغییرات مناسک عزاداری در بین افغانستانی‌های مشهد در گذر زمان. نامه انسان‌شناسی، پیاپی ۳۱، ۱۸۷-۲۲۴.

۶۲۰ جامعه‌پژوهی فرهنگی، سال ۱۷، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۵

- عباسی شوازی، محمدجلال؛ صادقی، رسول؛ محمدی، عبدالله (۱۳۹۵). «ماندن یا مهاجرت دوباره مهاجران بازگشته افغانستانی از ایران به کشورشان». نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران. سال یازدهم بهار و تابستان. شماره ۲۱. ۹-۴۰.
- فاضلی، حبیب‌الله، شرف، محمدرضا (۱۴۰۱). ظرفیت‌های مهاجران افغانستانی در پیوند ایران و افغانستان. نشریه جامعه‌شناسی سیاسی ایران، سال پنجم شماره ۲ (پیاپی ۱۸)، ۷۳-۹۷.
- فیروزی، سیدمحمد، زارع‌شاه‌آبادی، اکبر (۱۴۰۳). عوامل فرهنگی مرتبط با نگرش مهاجران افغانستانی نسبت به ایرانیان. پژوهش‌نامه خراسان بزرگ، پیاپی ۵۴، ۹۱-۱۰۹.
- مقصودی، مجتبی (۱۴۰۱). آسیب‌شناسی سیاست‌گذاری مرتبط با مهاجران افغانستانی در ایران. فصلنامه سیاستگذاری عمومی، سال هشتم، شماره ۲، ۱۰۹-۱۲۳.
- میرزائی، حسین (۱۳۹۲). انسان‌شناسی قومی-زبانی مهاجران هزاره در ایران. پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران، ۳(۲)، ۱۴۴-۱۲۳.
- میرزائی، حسین (۱۳۹۳). مطالعه انسان‌شناختی هویت زبانی مهاجران افغان در ایران. مجله مطالعات اجتماعی ایران، سال ۸ شماره ۳. ۱۰۹-۱۲۸.
- میرزائی، حسین (۱۳۹۵). راهبردهای فرهنگ‌پذیری و بهداشت روانی مهاجران افغانستانی (مطالعه‌ای انسان‌شناختی) پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، پیاپی ۷. ۱۹۱-۲۴۲.
- میرزائی، حسین (۱۳۹۶). انطباق تحصیلی مهاجران افغانستانی در ایران. پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، پیاپی ۱۱. ۴۳-۸۴.
- میرزائی، حسین (۱۳۹۷). انسان‌شناسی پزشکی: پیش‌گیری و درمان سستی در بین مهاجران افغانستانی. دانش‌های بومی ایران، پیاپی ۱۰. ۳۳-۱۰۳.
- میرزائی، حسین (۱۴۰۱). بررسی انسان‌شناختی روزمرگی راهبردهای اقتصادی مهاجران افغانستانی. مطالعات فرهنگ و هنر آسیا، ۱(۱)، ۲۹۷-۳۳۴.
- نصراصفهانی، آرش؛ حسینی، سیدحسن (۱۳۹۵). «بررسی تأثیر سیاست‌های تحصیل اتباع افغانستانی در ایران (مورد مطالعه: شهر تهران)». مجله راهبرداجماعی فرهنگی، سال ۵، شماره ۲۰، ۵۵-۸۳.
- همتی، رضا؛ خان‌ایمانی، الماس (۱۴۰۲). تحلیلی جامعه‌شناختی از کیفیت زندگی مهاجران افغانستانی ساکن اصفهان. مجله پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، سال دوازدهم، شماره ۲، پیاپی ۴۱، ۸۱-۱۰۰.

Ahmad, A., Passage, J., & Hanson-DeFusco, J. (2025). Psychological health of Afghan refugees: A narrative review of key factors in pre-migration and post-migration. *International Journal of Intercultural Relations*, 105, 10-37.

Bano, N., & Liu, Y. (2025). Cross cultural adaptation challenges: A study on Chinese expatriates in Muslim countries along Belt and road. *International Journal of Cross Cultural Management*.

- Bittlingmayer, U. H., Harsch, S., & Sahrai, D. (2024). Health in Afghanistan. Some insights from socio-epidemiological research. *Frontiers in Public Health*, 12, 13-37.
- Dadras, O., Hazratzai, M., & Dadras, F. (2023). The association of child marriage with morbidities and mortality among children under 5 years in Afghanistan: findings from a national survey. *BMC public health*, 23(1), 32.
- Farooq, M., Ahmed, N., Tareen, W., & Khan, M. (2025). Exploring Public Views on the Taliban Ban on Women Education in Afghanistan. *Journal for Social Science Archives*, 3(1), 01-13.
- Fidelia, V. N., Ramadhan, M. N. R., Calista, S. A., Priyanto, R. J. C. H., Tombokan, J. D. A., & Adrian, S. R. (2025). Afghanistan's Endeavors under the Taliban Regime as a Collapsed State to Achieve Sustainable Development Goal (SDG) No. 4: Quality Education by 2021-2024. *PROIROFONIC*, 1(1), 337-361.
- Hamidi, M. D., Haenssger, M. J., & Greenwell, H. C. (2025). Exploring the determinants of household water treatment in Kabul: A COM-B model perspective in a low-income context. *World Development*, 188, 325-354.
- Iacoella, F., Dehingia, N., Almanzar, M., Huynh, U. K., & Bruckauf, Z. (2025). Healthcare access in humanitarian settings: Mobile services successes and limits in Afghanistan. *Social Science & Medicine*, 364, 245-274.
- Jobson, L., McAvoy, D., & Ahmadi, S. J. (2024). Psychological problems in the context of political violence in Afghan children. *Current psychiatry reports*, 26(5).
- Krakouer, J., Nakata, S., Beaufiles, J., Hunter, S. A., Corrales, T., Morris, H., & Skouteris, H. (2023). Resistance to assimilation: Expanding understandings of First Nations cultural connection in child protection and out-of-home care. *Australian Social Work*, 76(3), 343-357.
- Mahendra, D. (2024). The Impact of Tourism on the Preservation and Transformation of Cultural Identity in Bali, Indonesia. *Studies in Social Science & Humanities*, 3(6), 34-41.
- Miran, F. (2019). Child marriage in Kabul City, Afghanistan.
- Mohammadi, A. Q., Neyazi, A., Habibi, D., Mehmood, Q., Neyazi, M., & Griffiths, M. D. (2024). Female education ban by the Taliban: a descriptive survey study on suicidal ideation, mental health, and health-related quality of life among girls in Afghanistan. *Journal of Public Health*, 46(3), 435-487.
- Nasiry, F. (2024). Exploring the Impact of lack of Wash facilities on Girls' Education and Health in Higher Secondary Schools in Afghanistan (Doctoral dissertation, AUW).
- Ng, K. U. (2022). Are Muslim immigrants assimilating? Cultural assimilation trajectories in immigrants' attitudes toward gender roles in Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 48(15), 3641-3667.
- Pourtaheri, A., Mahdizadeh, M., Tehrani, H., Jamali, J., & Peyman, N. (2025). Factors associated with girl child marriage in Iran: a qualitative socio-ecological approach. *Frontiers in Public Health*, 12, 34-58.
- Qamar, M., Harris, M. A., & Tustin, J. L. (2022). The association between child marriage and domestic violence in Afghanistan. *Journal of interpersonal violence*, 37(5-6).

Safi, M., Browne, E., Kamninga, T., & Khan, A. (2024). Changing social norms around age of marriage in Afghanistan.

Shafiq, Y., Muhammad, A., Kumar, K., Wajid Ali, Z., Noor, S., Suhag, Z. H., ... & Valente, M. (2025). Toward Resilient Maternal, Neonatal and Child Health Care: A Qualitative Study Involving Afghan Refugee Women in Pakistan. *Health Services Insights*, 18. 456-475.